

مبانی نظری تحولات توسعه منطقه‌ای

مولفان:

د. د. آزاد عظیمی

سید مسعود مبارک‌القاسمی بهابادی

سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

۱۳۹۶

عظیمی، آزاده، ۱۳۶۴.	سرشناسه
مبانی نظری تحولات توسعه منطقه‌ای / مولفان آزاده عظیمی، سید محمود میرابوالقاسمی بهابادی.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۶.	مشخصات نشر
۱۸۴ ص.	مشخصات ظاهری
۱- ۰۹۴ - ۴۶۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه: ص. ۱۵۷.	یادداشت
Regional planning- Iran ایران - عمران منطقه‌ای -	موضوع
Planning- Iran ایران - برنامه‌ریزی -	موضوع
میرابو کتاب - بهابادی، سید محمود، ۱۳۴۷.	شناسه افزوده
سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی	شناسه افزوده
HT ۳۹۸۰ ۰۹۶ ۰۰۰	رده‌بندی کنگره
۳۰۷ ۰۰ ۰۵۵۳۶	رده‌بندی دیویی
۴۰۶۴۱۴۶	شماره کتابشناسی ملی

مبانی نظری تحولات توسعه منطقه‌ای

مولفان: آزاده عظیمی - سید محمود میرابوالقاسمی بهابادی

ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

چاپ: اول ۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۱- ۰۹۴ - ۴۶۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی است. سواست گرفتن.

سازمان انتشارات

نشانی سازمان انتشارات: تهران - خیابان انقلاب اسلامی - خیابان فخررازی - خیابان شهدای ژاندارمری - پلاک ۷۲، تلفن: ۶۶۹۵۲۹۴۸

مرکز پخش:

خیابان انقلاب - بین فلسطین و چهارراه ولیعصر - جنب مؤسسه نمایشگاه‌های فرهنگی ایران - تلفن: ۶- ۶۶۴۸۷۶۲۵

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.isba.ir پست الکترونیکی: info@isba.ir فروشگاه اینترنتی: www.Jdbookfair.com

فهرست

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار.....
۱۱	مقدمه.....
۱۶	انواع و اقسام توسعه.....
۲۱	شاخص‌ها و شاگرها توسعه.....
۲۶	استراتژی‌های توسعه.....
۲۸	دسته‌بندی کشورهای جهان از نظر توسعه.....
۳۰	دیدگاه‌ها و الگوهای توسعه.....
۳۴	۱- تئوری‌های Positive (برسب عوامل توسعه‌نیافتگی).....
۴۲	۲- نظریه نوسازی یا هسته در حال رشد سرمایه‌داری.....
۵۰	۳- نظریه نئوکلاسیک (اقتصاد بازار).....
۵۲	۴- نظریه نئوکلاسیک (اقتصاد رفاه).....
۵۲	۵- نظریه نهادگرا.....
۵۳	۶- نظریه ساختارگرا.....
۵۶	۷- نظریه الگوی نیازهای اساسی.....
۵۷	۸- نظریه نئومارکسیسم.....
۵۸	۹- نظریه وابستگی.....
۶۴	۱۰- الگوی نظری مائوئیسم.....
۶۶	۱۱- نظریه نظام جهانی.....
۷۹	جمع‌بندی از الگوهای نظری توسعه.....
۸۵	نظریه‌های توسعه منطقه‌ای.....
۸۷	جغرافیا، مکان فعالیت انسانی و توسعه منطقه‌ای.....
۹۰	تاریخچه مطالعات منطقه‌ای.....

بنیان‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای.....	۹۲
مبانی نظری تفاوت‌های منطقه‌ای.....	۹۳
نظریه‌های رشد اقتصادی منطقه.....	۹۷
راهبردهای نظری ساختار فضایی منطقه.....	۹۸
۱- نظریه مکان مرکزی کریستالر.....	۹۸
۲- مدل لوش.....	۱۰۷
۳- نظریه قطب رشد.....	۱۰۹
۴- نظریه مرکز- پیرامون.....	۱۱۳
۵- نظریه توسعه منطقه‌ای هیلهورست.....	۱۱۸
۶- راه رد مراکز رشد.....	۱۲۲
۷- رویکرد (UFRD) در توسعه منطقه‌ای.....	۱۲۴
۸- نظریه‌های مبنای توسعه منطقه‌ای.....	۱۲۸
۹- نظریه دو-بگم (بایپرستگي) منطقه‌ای میردال.....	۱۳۱
۱۰- الگوی توسعه فضایی کان (فوجن‌لو، کمال صالح و مایک داگلاس).....	۱۳۲
۱۱- تحلیل تعادل منطقه‌ای «تور و وزنه‌ها».....	۱۳۳
۱۲- الگوی شبکه منطقه‌ای.....	۱۳۴
۱۳- پیوستگی سازمان فضایی و اقتصادی (نظریه کوربین).....	۱۳۸
۱۴- چارچوب‌های فضایی (هریسون و تادز).....	۱۳۹
۱۵- نظریه عدالت منطقه‌ای دیوید هاروی.....	۱۳۹
۱۶- نظریه زیست منطقه و توسعه پایدار.....	۱۴۱
۱۷- الگوی کارآفرینی، نوآوری و اقتصاد دانش در توسعه منطقه‌ای.....	۱۴۴
۱۸- رویکرد نهادی به توسعه منطقه‌ای.....	۱۴۶
جمع‌بندی از نظریه‌های توسعه منطقه‌ای.....	۱۴۸
منابع.....	۱۵۵

پیشگفتار

نگاه کلان به تغییرات سیمای سرزمین در ایران حاکی از نوعی بی‌قاعدگی و خروج از نظم اندامواره است که در وهله نخست می‌بایست رویکرد جزیره‌ای و بخشی به توسعه و در سوی دیگر ضعف تثوریک را اصلی‌ترین عوامل نابسامانی فضایی و گسست منطقه‌ای در ایران دانست. پر واضح است، نقش دولت و نیز تحولات تاریخی الگوی اقتصاد کلان به عنوان موتور محرک تغییرات مذکور بوده است. با این اوصاف یکی از ضروریات‌های مطالعه و بررسی در برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، شناخت نظری تولات اقتصادی و نیز ساختار فضایی در راستای ارائه بهترین راهکارهای ممکن است.

مرور نظریه‌های مطرح در توسعه منطقه‌ای حاکی از آن است که نخستین نظریه‌های مطرح در این زمینه که در سال‌های آغازین قرن بیستم ارائه شد؛ با هدف سامان‌دهی به چالش‌های شهرهای بزرگ، به عنوان مرکز اصلی تحولات ناشی از انقلاب صنعتی بوده است. اما شاید، نگرش به تحولات به وقوع پیوسته در سال‌های انتهایی قرن بیستم به ویژه در کشورهای در حال توسعه ماهیتی متفاوت داشت. تخریب روستاها و تخریب بخش کشاورزی، شبه‌صنعتی شدن و صنعت مونتاژ، تورم شهرهای بزرگ به عنوان محور تغییرات و پاسخگویی به چالش‌های برآمده از آن بخشی مسائلی بود که برنامه‌ریزی منطقه‌ای در کشورهای در حال توسعه می‌بایست به آن‌ها پاسخ می‌داد. اما، تفکر مدرنیستی به توسعه و الگوبرداری در کشورهای توسعه‌یافته منجر به تشدید مسائل و نیز کژراه توسعه گردید.

در این کتاب به رغم تلاش بسیاری از نگارندگان و اساتید حوزه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، تلاش گردید که به زبانی ساده و در عین حال کاربردی نظریه‌های مرتبط با حوزه برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای به صورتی طبقه‌بندی شده تقدیم گردد؛ لذا در مباحث نخستین این کتاب تلاش گردید تا رویکردهای کلان اقتصادی مرتبط با توسعه منطقه‌ای تشریح و سپس در بخش دوم نظریه‌های مرتبط با ساختار فضایی ارائه گردد. این کتاب می‌تواند منبع مفیدی جهت استفاده دانشجویان رشته‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، توسعه منطقه‌ای، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، آمایش سرزمین و ... باشد. امید است تا اساتید و دانشجویان ارجمند با ارائه نظرات خود در هر چه پربار شدن چاپ‌های بعدی نگارندگان را یاری نمایند.

مقدمه

واژه توسعه در اذهان پژوهش‌گران و اقتصاددانان توسعه، تعبیر متفاوتی دارد که از جمله آن می‌توان به افزایش تولید بازدهی، ارتقاء سطح کمی و کیفی زندگی، رفع فقر و محرومیت، ارتقاء سطح خدمات بهداشتی و درمانی، برطرف کردن مشکلات بیکاری و تورم و تأمین نیازهای اقتصادی و اجتماعی اشاره کرد (ابراهیم‌زاده و دیگران، ۱۳۸۰: ۸).

شاید اگر بخواهیم از نگاه تاریخی به بررسی این مفهوم بپردازیم، می‌توان توجه جهانی به این موضوع را به سال‌های پس از جنگ جهانی دوم ارجاع داد. جهان غرب به منظور بازسازی خرابی‌های ناشی از جنگ اقدامات اساسی بانک بین‌المللی بازسازی و توسعه^۱ (بانک جهانی^۲ فعلی) نمود؛ در عین حال به موازات آن تلاش‌ها نیز در کشورها و مناطق عقب‌مانده و یا به عبارت بهتر عقب‌نگه داشته شده انجام شد. در این دوره زمانی توسعه معادل صنعتی‌سازی^۳ در نظر گرفته شده بود (Rapley, 2007: 1).

در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم بسیاری از کشورهای مستعمره استقلال یافتند و به دو دلیل عمده به سوی توسعه گرایش پیدا کردند:

۱- به منظور فراهم آوردن زندگی بهتر برای شهروندان خود،

۲- تلاش برای حذف و یا کاهش فاصله بین آن‌ها و جوامع صنعتی (Ibid: 2).

واژه توسعه به عنوان یک واژه نرماتیو^۴ (جهت‌دار)، به پیشرفت، توسعه و توسعه معتقد است. با تکیه بر این که رشد و توسعه از طریق پیشرفت صنعتی امکان‌پذیر است و هدف آن رسیدن به رفاه اجتماعی و اقتصادی است.

1- International Bank for Reconstruction and Development
2- World Bank
3- Industrialization
4- Normative